

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет/інститут історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра всесвітньої історії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Русько-угорські відносини IX–XIV ст.

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Освітня програма 032 історія та археологія (історія)
Спеціальність 032 історія та археологія (історія)
Галузь знань 03 гуманітарні науки

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1 від “27” серпня 2025 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Русько-угорські відносини IX–XIV ст.
Викладач (-і)	Мирослав Михайлович Волощук
Контактний телефон викладача	+380342596103
E-mail викладача	myroslav.voloshchuk@cnu.edu.ua
Формат дисципліни	Лекційні, практичні, індивідуальні завдання. Самостійна робота у широкому вимірі персональних практик студента
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС (90 годин)
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/developer/course/view/1935
Консультації	передбачаються
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>Навчальна дисципліна упорядкована на основі написання і захисту кандидатської та докторської дисертацій автора («<i>Військово-політичні стосунки Угорського королівства Галицьким та Галицько-Волинським князівством (кінець XII–XIII ст.)</i>» Чернівці, 2005) і «<i>“Русь” в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): суспільно-політична роль, майнові стосунки, міграції</i>», Львів, 2015), а також із 1998 р. і дотепер детального вивчення русько-угорських історичних контактів (IX–XIV ст.). НД розрахована на значно глибше дослідження насамперед студентами, а у перспективі – й аспірантами та докторантами середньовічної історії та двосторонніх відносин із країнами-спадкоємицями історичної пам'яті Угорського королівства – насамперед Угорщини та Словаччини (меншою мірою – Румунії, Сербії, Хорватії). НД містить найважливішу, на думку упорядника, інформацію із джерелознавства, історіографії та головних проблем історії русько-угорських відносин IX–XIV ст., теми лекційних занять, науково-практичних семінарів та питання, що виносяться на залік.</p>	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<p>Мета та цілі курсу опираються на освітню програму першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за галуззю знань гуманітарні науки, спеціальності 032 «Історія та археологія» у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника, навчальний план, робочу навчальну програму та програмові вимоги. Останні включають перелік найосновніших тем, які обговорюватимуться на лекціях, готуватимуться студентами на практичних, або ж виконуватимуться як самостійна робота (конспект монографій, творчі виступи, есе, мультимедійні презентації тощо). Однак під час навчання тематика може змінюватися залежно від напряму розвитку викладання предмету. Усестороннє опрацювання запропонованих тем має надати студентові не лише широку базу знань із окресленого предмета, а й закріпити відповідні практичні навички.</p> <p><i>Завдання:</i> ознайомити студентів із русько-угорськими політичними, соціально-економічними, міжкультурними, релігійними відносинами IX–XIV ст.; навчити використовувати в професійній і соціальній діяльності знання середньовічної історії обох країн, порівнювати їх із історією інших сусідніх земель (Польщею, Чехією, Німеччиною, країнами Балтії, Балкан тощо); виробити в студентів навички самостійних оцінок і власних суджень щодо розглянутих історичних проблем. Одним з головних завдань курсу є формування в молодого покоління суспільної свідомості, культури, моралі, самостійного творчого мислення, вироблення патріотичної орієнтації, прагнення до самореалізації.</p> <p>У результаті вивчення НД студент повинен:</p> <ul style="list-style-type: none"> – володіти знаннями із предметної області майбутньої професії. Знати і розуміти основні концепції, теорії та етапи розвитку історії, в цілому, середньовічної історії та історії русько-угорських відносин доби Середньовіччя, зокрема, теоретичні основи правової та економічної наук, теоретичні і практичні основи навчання історії і суспільствознавчих 	

предметів ін.; орієнтуватися на їх сучасні досягнення.

- знати термінологію та наукову періодизацію НД
- розуміти та інтерпретувати вивчений матеріал у вербальній і невербальній формах різного обсягу й складності, дотримуючись грамотності
- здійснювати аналіз, синтез ін., мати сформоване критичне мислення
- використовувати знання, уміння і навички із дисциплін фундаментальної та професійної підготовки для розв'язання конкретних завдань у власній професійній діяльності.
- самостійно оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції у державі та світі, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, а також освітні проблеми, пропонувати способи їх розв'язання, що дозволить в умовах неповної (недостатньої) інформації інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем; формувати політичну культуру, ініціативу і підприємливість
- вести пошукову роботу з історії Середніх віків, історії русько-угорських відносин доби Середньовіччя, зокрема, а також здійснювати наукові і науково-педагогічні дослідження, методики викладання історії, історичного краєзнавства; застосовувати міждисциплінарний підхід.
- застосувати професійний і творчий потенціал як в інтересах українського суспільства (в освітній і соціальній сферах суспільного життя), так і для самореалізації особистості; розуміти проблематику ролі й місця людини в історичному процесі
- вдосконалювати з високим рівнем автономності здобуті під час навчання на заняттях з історії Середніх віків та історії русько-угорських відносин доби Середньовіччя, зокрема, компетенції, усвідомлювати призначення власної професійної діяльності, а також потребу систематично підвищувати професійну кваліфікацію через навчання впродовж життя

4. Програмні компетентності та результати навчання

Програмні та предметні компетентності розвиваються суміжно, в контексті виконання низки теоретичних і практичних завдань, передбачених програмовими вимогами НД, а також суміжних НД, як от «*Історія Середніх віків*», «*Історія України*» тощо. У процесі їхнього виконання студент вдосконалюватиме комунікативну, лінгвістичну, інформаційно-цифрову, соціальну у громадянську компетентності, виробить навик постійно вчитися, шукати нове і вдосконалюватися у вже відомому, виростатиме у власному соціокультурному просторі та, безперечно, володітиме широким спектром фахових, предметних компетентностей.

1. Робота з першоджерелом (належить до лінгвістичної, інформаційно-цифрової, загальнокультурної компетентності, у цілому – навчання вчитися)

Студент отримує фрагмент джерела на староболгарській (церковнослов'янській) або латинській мовах доби Середньовіччя (оригінал або вже відчитана його версія – у випадку тексту на латині) задля типологізації, встановлення авторства та часу написання, ви členення незнайомої термінології (власні назви – імена, предикати, прізвиська осіб, географічні локоніми й хороніми, спеціальні поняття – уряди, адміністративну номенклатуру, етноніми тощо) та її пояснення, а також коментаря отриманого фрагмента джерела. Такий навик буде корисним під час прищеплення учням розуміння елементів наукової роботи, ознайомлення із живою історією Русі та Угорського королівства, проникнення в її найпотаємніші глибини

2. Реферований переклад статті з іноземної мови (лінгвістична, інформаційно-цифрова, загальнокультурна компетентність, навчання вчитися, а також низка фахово-предметних: наявність системи знань із предметної області майбутньої професії, основних теорій та концепцій сучасної історіографії, джерелознавства, здійснення джерелознавчого та історіографічного аналізу зібраної інформації)

Студент отримує на переклад, із власної ініціативи запропонованої іноземної мови, наукову статтю або фрагмент монографії обсягом не більше 15 сторінок, які повинен перекласти близько до тексту в учнівському зошиті, здійснивши чіткий бібліографічний її опис та перекладені сторінки. Така форма роботи не тільки виховує у студентів культуру спілкування (невербального) іноземною мовою, а й знання із зарубіжної історіографії русько-угорських історичних зв'язків доби Середньовіччя, наукову етику ведення конспекту, здатність застосовувати сучасні методи і освітні технології (*online* переклади, новітні для цього гаджети).

3. Опрацювання спеціалізованої музейної експозиції (належить до комунікативної, соціальної і громадянської, загальнокультурної компетентностей, у цілому –

навчання вчитися)

Студент із цією метою самостійно відвідує український (наприклад, на Закарпатті) або угорський музей (під час екскурсії), у якому присутні спеціалізовані тимчасові медієвістичні виставки або стаціонарні покази, що відображають аспекти двосторонніх відносин. Його завдання передбачає опрацювання та класифікацію цієї експозиції за характерними критеріями побаченого, наприклад: війна, побут і повсякдення, господарство і ремесла, світ релігійних уявлень і міфологія, освіта і наука, символи влади та ін. Прикінцевим варіантом підготовки є розгорнутий конспект та усний виступ. Вітається мультимедійна презентація. Такого роду робота важлива для частішого залучення молоді відвідувати музеї, вміння пояснити експозицію, дати чіткий розлогий, а головне, цікавий коментар до будь-якого артефакту, прививати висококультурні цінності, вміння логістично грамотно спланувати такі відвідини музею, знати головні тематичні музеї України, Угорщини, Європи і світу, в цілому.

4. Археологічний артефакт (належить до лінгвістичної, інформаційно-цифрової, компетентності, компетентності у природничих науках та технологіях, загальнокультурної та екологічної компетентностей, у цілому – навчання вчитися)

У цьому випадку студент має справу із живим свідком матеріальної минувшини – окремим археологічним артефактом (музейний експонат, приватна власність, підйомний матеріал під час польових досліджень, тощо), які раз по раз являються світові під час археологічних розкопок в землях колишнього Угорського королівства чи його сусідів, до прикладу – в Україні. За допомогою інструментарію спеціальних історичних дисциплін (СІД) та даних археології він має навчитися атрибутувати цей предмет дослідження, датувати, пов'язати із чітким колом осіб та пояснити його використання, зіставити і порівняти з іншими типологічно схожими артефактами, вміння встановити його вартість, відчитати на ньому імовірний напис, перекласти його та прокоментувати. Студент зможе відчутти «дух епохи», торкнутися своїми руками до «живої історії», а відтак ще більше полюбити її, коли матиме справу, хоча б час від часу, із такими елементами занять. Відвідини археологічних досліджень (наприклад, у Галичі, сповненому великої кількості сюжетів русько-угорських відносин XII–XIV ст.) виховає в учнів розуміння важливості дбати про екологію краю, грамотного ведення такого роду студій.

5. Спеціалізована бібліографія (належить до циклу компетентностей за предметом, бо дає змогу студенту виробити систему знань основних теорій і концепцій сучасної історіографії, джерелознавства, здійснення джерелознавчого і історіографічного аналізу зібраної інформації. Сюди ж відносимо лінгвістичну компетентність, навчання вчитися, загальнокультурну компетентність)

З метою вироблення навички проведення наукових студій студент повинен навчитися грамотно складати бібліографічний опис видань до теми окресленої навчальної дисципліни. З цією метою пропонується компонування в окремому конспекті списку джерел кількістю до 50 позицій з довільно обраної студентом теми. При цьому бібліографія не обов'язково мусить бути лише українською мовою.

6. Розробка медієвістичного туристичного маршруту (комунікативна компетентність, лінгвістична, громадянська, загальнокультурна компетентність, навчання вчитися та здорового способу життя, поєднана із низкою фахових)

Збір та обробка даних про перелік медієвістичних пам'яток тієї чи іншої частини нашого краю і держави мають допомогти студенту скласти мапу туристичного маршруту, чітко прописати логістику та кошторис витрат поїздки, рекламу, екскурсійну програму й дозвілля (тут присутні навички підприємницької діяльності, міждисциплінарні підходи до справи, здатність керувати групами людей та вміння себе поводити в колективі). Окреслений елемент повинен дозволити краще зрозуміти організацію і проведення пішохідних, велосипедних чи автобусних екскурсій, особливо пам'ятками, котрим властива середньовічна історія наших двох країн. Через участь у таких екскурсіях дітьми (і вчителями школи, батьками дітей також) краще засвоюється навчальний матеріал, розвивається любов до рідного краю та його історії, загальнокультурні цінності, почуття патріотизму, свого статусу у суспільстві та вагомості власної професійної діяльності, а водночас застосування вчителем на практиці як теоретичних, так і практичних знань, вмінь, навичок, а також здатності до розуміння теоретичних і практичних засад економічної науки та підприємницької діяльності, основних особливостей сучасної світової та національної економіки, формування економічної грамотності і підприємливості.

7. Термінологічний диктант (належить до лінгвістичних, загальнокультурних компетентностей, але, насамперед, має стосунок до формування фахово-предметних)

Під час практичного заняття студент отримує комплекс термінів, які має вміти розлого пояснити (чимало з них латинського і угорськомовного походження), датувати (використовуються компетентності у рамках СІД і міждисциплінарні підходи) та чітко пов'язати з конкретними історичними подіями (причинно-наслідкові зв'язки, наявність системи знань основних теорій і концепцій сучасної історіографії, джерелознавства, здійснення джерелознавчого та історіографічного аналізу зібраної інформації; вміння їх критично аналізувати, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості), назвавши джерело чи комплекс джерел, в яких вони згадуються.

8. Коментування документального та художнього історичного кіно (інформаційно-цифрова компетентність, навчання вчитися, загальнокультурна та низка фахових компетентностей)

Завдання студента передбачатиме складення фахового історичного коментаря до довільно обраного документального та художнього історичного фільму на тему вітчизняного чи європейського Середньовіччя, вичленення в сюжеті історичної правди і режисерського вимислу (із добіркою пристосування предметних компетентностей, утім міждисциплінарного характеру: здатність усвідомлювати та інтерпретувати вивчене, формувати й науково аргументувати власну позицію, брати активну участь у дискусіях; здатність порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей), локалізацію місцевості розгортання ключових подій, датування їх, встановлення головних героїв, окреслення побуту та повсякдення тощо. Елемент використання у дидактиці кіносюжетів – давно відомий, виправданий засіб з метою кращого засвоєння знань

9. Переклад статті з угорської мови

Особливо складне завдання, що передбачає володіння навиками угорської задля роботи з історичними дослідженнями угорських вчених.

5. Організація навчання курсу

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	16
семінарські заняття / практичні / лабораторні	18
самостійна робота	56

Ознаки курсу

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
5–6	Історія та археологія	3 курс	вбірковий

Тематика курсу

Тема, план	лекції	практичні заняття	сам. роб
Тема 1. Проблеми джерелознавства русько-угорських відносин доби Середньовіччя	4		
Тема 2. Русько-угорські відносин IX – першої третини XII ст.	4		
Тема 3. Взаємини Угорського королівства з Рюриковичами XII – на початку XIII ст.	4		
Тема 4. Галицька й Волинська землі XIII ст. в політиці Угорського королівства: різниця князівства і королівства, різниця інститутів влади	4		
Тема 5. Галицька й Волинська землі у зовнішній політиці династії Анжу (1308–1382 рр.)	4		
Тема 6. Міждинастичні взаємини Арпадів та Рюриковичів X–XIII ст. (спроба відтворення генеалогічного дерева).		4	
Тема 7. Християнська церква в історії угорсько-руських стосунків X–XIV ст.		4	
Тема 8. <i>Gentes</i> «Молодшої Європи» в системі русько-		4	

угорських стосунків IX–XIV ст. (сусіди: свої, чужі, інші): як розуміти оточення і контекст русько-угорських взаємин IX–XIV ст.			
Тема 9. Війна і дипломатія в русько-угорських відносинах XI–XIII ст.		4	
Тема 10. Міграції та ідентифікації в русько-угорських відносинах XI–XIV ст. Як розуміти і вивчати пікантні деталі стосунків у князівських і королівських родинах?		2	
Тема 11. Королівські та князівські титули у практиці двосторонніх відносин			7
Тема 12. Русько-угорські стосунки XIV ст.			7
Тема 13. Досвід генеалогічних студій на прикладі вивчення русько-угорських відносин			7
Тема 14. Термінологічна компетентність: хто ким був у міждинастичних стосунках з погляду середньовічного права			7
Тема 15. Арпади – Пясти – Пшемислїди – Рюриковичі Що таке династія і яка її роль у Середні віки			7
Тема 16. Анжу. «Імперія однієї династії» у Франції, Англії, Італії, Угорщині			7
Тема 17. Культура: що і де варто подивитися, щоб зрозуміти русько-угорські відносини			7
Тема 18. Повсякденні практики в русько-угорських стосунках XI–XIV ст.			7
ЗАГ:	16	18	56
6. Система оцінювання курсу			
Загальна система оцінювання курсу	Поточне оцінювання студентів відбувається за 100-бальною шкалою у випадку усних виступів на практичних заняттях із подальшим накопиченням балів для допуску до складання іспиту. Передбачене автоматичне виставлення екзамену за результатами роботи під час семестру. У такий спосіб оцінюються усі різновиди індивідуальної та самостійної роботи залежно від рівня складності завдань		
Умови допуску до підсумкового контролю	Допуск до підсумкового контролю передбачений за умов відсутності жодної заборгованості за лекційні і практичні заняття та наявності не менше 50 балів, зароблених у різний спосіб під час практичних, індивідуальних занять та самостійної роботи. Заборгованість ліквідується у часі консультативних годин викладача, відповідно до встановленого з ним графіка та форм відпрацювання, які носять індивідуальний для кожного студента характер		
7. Політика курсу			
Письмові роботи: практикуються Академічна доброчесність: витримується у повному обов'язку Відвідування занять – обов'язкове Неформальна освіта: передбачається у формі отримання самостійних завдань			
8. Рекомендована література			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Войтович Л. Ще одна згадка генеалогії Романовичів: Чи існувала королева Марія Львівна // А се его сребро: Збірник праць на пошану члена-кореспондента НАН України Миколи Федоровича Котляра з нагоди його 70-річчя. Київ : Інститут історії України НАН України, 2002. С. 161–164. 2. Волощук М. М. «Русь» в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): суспільно-політична роль, майнові стосунки, міграції. – Івано-Франківськ : Лілея НВ, 2014. 495 с. 3. Головка О. Б. Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя. Київ : Стило, 2006. 4. Магнер Г. І. Урочище Угорське в початковій історії Київської Русі // Український історичний 			

- журнал. 1972. № 5. С. 40–45.
5. Срока С. Чи існувала руська дружина угорського короля Карла Роберта на початку XIV ст. // Княжа доба : історія і культура. Львів, 2010. Вип. 3. С. 268–277
 6. Тору С. Галич, Галицька та Руська землі у взаємовідносинах з Угорщиною XI–XIII сторіч // Галич. Збірник наукових праць / За ред. М. Волощука. Івано-Франківськ : «Лілея_НВ», 2020. Серія 2. Випуск 5.
 7. Україна – Угорщина: спільне минуле та стогодення. Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 14–16 квітня 2005 р.) / [відп. ред. В. А. Смолій]. Київ : Інститут історії України НАН України, 2006
 8. Україно-угорські етюди / [відповід. редактор Л. Войтович]. Львів : НАН України, Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича, 2010–2019. Вип. 1–3.
 9. Фонт М. Галич у системі русько_угорських відносин XI–XIII ст. // Галич. Збірник наукових праць / За ред. М. Волощука. Івано_Франківськ : «Лілея_НВ», 2021. Серія 2. Випуск 7
 10. Штернберг Я. І. З історії русько-угорських відносин середини XI ст. // Український історичний журнал. 1983. № 12. С. 84–91
 11. Hollý K. Kňazná Salomea a uhorsko-poľské vzťahy v rokoch 1214–1241 // Historický časopis. 2005. R. 53. Č. 1. S. 3–28
 12. Homza M. Uhorsko-poľska kronika. Nedocenený prameň k dejinám strednej Európy. Bratislava: Libri Historiae, Post scriptum, 2009.
 13. Marek M. Cudzie etniká na stredovekom Slovensku. Martin : Matica slovenska, 2006
 14. Voloshchuk M. Ruthenian-Hungarian matrimonial connections in the context of the Rurik dynasty inter-dynasty policy of the 10TH–14TH centuries: selected statistical data // Codrul Cosminului. 2018. Vol. XXIV. № 3. S. 7–30.
 15. Voloshchuk M. Ruthenians (the Rus') in the Kingdom of Hungary, 11th to Mid-14th Centuries. Settlement, Property, and Socio-Political Role / [translated by Yaroslav Prykhodko] // East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450 / [General Editors Florin Curta and Dušan Zupka]. Leiden ; Boston : Brill, 2021. Vol. 76.

Викладач _____